

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

CRKVA IZMEĐU ISELJAVANJA I USELJAVANJA

KNJIŽICA SAŽETAKA

XXV. međunarodni teološki simpozij
Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu
23.–24. listopada 2019.

Dekan:

prof. dr. sc. Mladen Parlov

Povjerenstvo za organiziranje znanstveno-teoloških simpozija:

izv. prof. dr. sc. Josip Dukić, predsjednik

prof. dr. sc. Ante Vučković

prof. dr. sc. Jadranka Garmaz

prof. dr. sc. Ivica Žižić

doc. dr. sc. Domagoj Runje

Ana Peroš

Sažetke s talijanskog i engleskog prevela:

Mirna Čudić Žgela

Grafička priprema:

Paola Jukić, dipl. ing.

Održavanje simpozija pripomogli su:

Splitsko-makarska nadbiskupija

Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Kontakt:

tel.: 021/308-322

e-mail: aperos@kb-f-st.hr

www.kb-f.unist.hr

Crkva i migracije u 21. stoljeću: “nije riječ samo o migrantima...”

doc. dr. sc. Gioacchino Campese

Teološki fakultet

Papinsko sveučilište Urbaniana, Rim

Početkom tzv. “izbjegličke krize” u Europi 2013. i 2014. pitanje migranata postalo je na osobit način tema od velike društvene, političke i vjerske važnosti. Manipulacija migracijskim fenomenom u diskursu političke promidžbe raznih političkih stranaka i nacionalističkih pokreta u Europi, kako bi dobila podršku birača, uvećala je osjećaj straha i neprijateljstva spram migranata, osim što je očitovala zabrinjavajuće pokazatelje rasizma. Sve je to urodilo podjelama u društvu između onih koji vjeruju u solidarnost radi stvaranja prostora društvenoga i građanskog suživota s jedne strane i onih koji migracije shvaćaju kao vrstu invazije i stoga prijetnju društvenoj, kulturnoj i vjerskoj koheziji jedne nacije. Ovaj je rascjep očit i u Crkvi između onih koji promiču i u djelo provode prihvaćanje i integraciju s jedne strane i onih koji žele štititi kršćanski identitet koji je sumnjičav spram dijaloga i mogućnosti suživota u okruženju koje odlikuje kulturni i vjerski pluralizam.

U ovaj kontekst valja smjestiti nauk i učiteljstvo pape Franje koji, na tragu duge tradicije temeljene na dubokim i čvrstim biblijskim korijenima te svjetovnoj i stabilnoj pastoralnoj skrbi za hodočasnike, namjernike na proputovanju, izbjeglice, migrante i žrtve otmicâ obrađenih u dokumentima općeg i lokalnog učiteljstva, nastavlja očitovati brižnost i revnost Crkve spram čovječanstva koje se nalazi u pokretu. Tri su temeljne postavke nauka i službe pape Franje, koje ćemo navesti: 1. Važnost njegovih posjeta nekim mjestima relevantnim za trenutni migracijski val poput Lampeduse (2013.), Ciudad Juárez (2015.) i Lesbosa (2016.); 2. cjeloviti pastoralni plan koji definiraju četiri glagola: prihvatiti, zaštititi, promicati i integrirati (2017.); 3. temeljna poruka Svjetskoga dana selilaca i izbjeglica 2019., “Nije riječ samo o migrantima...”, kojom se želi priopćiti i ukazati da pastoralna skrb Crkve za migrante, izbjeglice i žrtve otmicâ ne smije biti ogra-

ničena samo na te osobe, nego je prije svega izričaj Crkve koja skrbi za cjelokupni ljudski razvoj koji dotiče “osobu u cjelini i sve ljude”; Crkve koja želi koračati sa čitavim čovječanstvom, a osobito s ljudima koji su ranjeni i stoga najranjiviji, sa svrhom izgradnje mostova dijaloga, solidarnosti i bratstva koji omogućuju ostvarenje ljudske obitelji koja živi u skladu u svom zajedničkom domu sukladno Božjoj volji.

Gioacchino Campese skalabrijanski¹ je misionar i profesor teologije ljudske mobilnosti na Papinskom sveučilištu Urbaniana. Studirao je teologiju u Manili (Filipini), Chicagu (SAD) i Rimu, gdje je stekao doktorat iz misio-logije. Napisao je i uredio niz knjiga i članaka na temu migracijâ, među kojima valja istaknuti: *A promised land, a perilous journey. Theological perspectives on migration (Obećana zemlja, pogibeljno putovanje. Teološke perspective o migracijama)*, University of Notre Dame Press 2008. (u suradnji s Danielom Groodyjem); *Hacia una teología desde la realidad de las migraciones. Método y desafíos, Sistema Universitario Jesuita México (2008.)*; *The irruption of the migrants in the 21st century: a challenge for contemporary theology (Nagao porast migranata u 21. stoljeću: izazov za suvremenu teologiju)*, “*Journal of Catholic Social Thought*” XIV (2017.). Svoju je pastoralnu službu vršio s migrantima i izbjeglicama u Meksiku, SAD-u i Italiji, gdje trenutno upravlja Kućom Scalabrini 634 (Rim), centrom koji promiče i u djelo provodi kulturu prihvaćanja, susreta i integracije.

¹ Skalabrijanski međunarodni migracijski zavod (SIMI), prozvan po utemeljitelju Giovanniju Battisti Scalabriniju, biskupu Piacenze (nap. prev.)

Židovski narod između iseljavanja i useljavanja

izv. prof. dr. sc. Kotel Dadon

Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U ovom predavanju autor analizira osobitu vezu koja postoji između židovskog naroda i Svete zemlje. Židovski narod preživio je mnoge slučajeve iseljavanja i useljavanja u svom trajnom hodočašću prema "Obećanoj zemlji". Ta hodočašća uspjela su izgraditi, oblikovati i održati židovski nacionalni identitet u najtežim trenucima dugog egzila.

Prvi dio predavanja sastoji se od općeg uvoda, nakon čega slijedi glavni putokaz o iseljavanju i useljavanju u povijesti židovskoga naroda. U središnjem djelu predavanja raspravljat će se o dvjema glavnim temama: prva je židovski teološki značaj iseljavanja i useljavanja Židova kao znaka božanske providnosti i primjena ideje nagrade i kazne kojima se izražava ispunjenje proroštava iznesenih u Tori i knjigama židovskih proroka (težak izgon, uništenje Obećane zemlje te njezina pustoš tijekom vremena egzila, ali i povratak izraelskog naroda u Obećanu zemlju). Druga tema je ljubav i čežnja za Sionom židovskoga naroda. U njoj će autor pokazati kako su Biblija i duhovni vođe, rabini, pomogli olakšati bol naroda zbog izgnanstva uvođenjem raznovrsnih blagdana, običaja i molitava kojima su snažili kolektivno nacionalno pamćenje, održavali nadu u okupljanje izgnanih, izgradnju Jeruzalema i Hrama te u dolazak Mesije. Posljednji dio predavanja proučava krize s kojima se židovski narod suočavao tijekom dugog i teškog puta do Siona.

U ovom se radu autor služi velikim brojem izvora iz rabinske literature od talmudskih vremena, preko srednjega vijeka sve do modernog doba. Velik dio literature po prvi je put preveo s hebrejskog i aramejskog na hrvatski jezik upravo autor.

Ključne riječi: Biblija, izgnanstvo, egzil, identitet, izgon, iseljavanja, useljavanja.

Kotel Dadon je rabin, profesor, teolog i judaist. Rođen je u Izraelu. Vjersko i rabinsko obrazovanje stekao je u Ješivi Ha-Kotel u Jeruzalemu (1987.–1991.) i u Rabinskom i Učiteljskom sjemeništu Midraš Sefardi u Jeruzalemu (1991.–1996.), gdje je završio i pedagoško obrazovanje. Diplomirao je i na Pravnom fakultetu Sveučilišta Bar Ilan u Ramat Ganu (1991.–1995.). Od 1995. član je Izraelske odvjetničke komore. Tijekom 1996. i 1997. radio je kao profesor na Jewish Theological Seminary – University of Jewish Studies u Budimpešti, na fakultetima za rabinske i za pedagoške studije. Doktorirao je 2007. iz područja židovskih znanosti.

Od 1998. u Zagrebu djeluje kao glavni rabin u Hrvatskoj, a od 2006. duhovni je vođa Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj. Od proljeća 2006. drži predavanja na Katedri za judaistiku Odsjeka za hungarologiju, turkologiju i judaistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2012. predstojnik je Katedre za judaistiku, gdje je 2013. promoviran u docenta. Više godina djeluje kao gostujući profesor na Jewish Theological Seminary – University of Jewish Studies u Budimpešti u okviru doktorskih i rabinskih studija.

Dugogodišnji je član nekoliko židovskih i stručnih, međunarodnih i domaćih organizacija: Euroazijskog židovskog kongresa (Euro-Asian Jewish congress – EAJC); uređivačkog odbora židovskog časopisa RUAH HADAŠA, Glasila Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj; Izvršnog odbora Svjetske cionističke organizacije (World Zionist Organization); predsjednik Školskog odbora Židovske osnovne škole – Hugo Kon, Zagreb; ovlašten je državni ispitivač hebrejskog jezika (modernog i biblijskog), (OR-ZSE), Budapest; Europskog židovskog parlamenta (European Jewish Parliament – EJP); direktor projekta Zaklada Ronald S. Lauder; Europske rabinske konferencije (CER – Conference of European Rabbis); Izraelske odvjetničke komore. Od jezika se služi hebrejskim, engleskim, hrvatskim, mađarskim, arapskim, aramejskim. Područja znanstvenog istraživanja su židovsko pravo, židovske i starozavjetne studije, Talmud, hebrejski jezik te međureligijski dijalog.

Filoxenía – zaboravljena kršćanska krjepost?

“Ne zaboravite gostoljubivost” (Heb 13,2)

dr. sc. Ivica Karlo Lapić

Centar sv. Ambrozija za psihijatrijsku rehabilitaciju
Cernusco sul Naviglio, Italija

Biblijski okvir moralnosti gostoljubivosti jasno se oblikuje kao intencionalnost vjere, gdje su temeljne antropološke strukture u svojoj ljudskoj dinamici intrinzično povezane s teološkom intencionalnošću. Dinamika međuljudskih odnosa gostoljubive relacije, u teološko-etičkoj perspektivi, podrazumijeva postojanje-s-drugim i bitak-za-drugog, u trajnoj dinamici otvorenosti naspram drugosti u agapičkom poretku. Upravo ova dinamika je u potpunosti upisuje u temelj registra kršćanskog moralnog djelovanja.

Lik *stranca* u biblijskom tekstu na poseban način pridonosi boljem određivanju i dubljem razumijevanju *gostoljubivosti* u svojoj fenomenološkoj kompleksnosti. Kristovo otajstvo se postavlja kao teološko mjesto njezina punog i konačnog razumijevanja (Mt 25,31–36), a njegovo nasljedovanje (Lk 10,25–37) oblik njezinog punog ostvarenja.

Izvorno ljudsko biće, pripovijedano biblijskom objavom, kadro nas je uputi na izvorne Božje nakane naspram čovjeka upravo po *gostoljubivosti*: kako djelovati svjesno i odgovorno za dobrobit drugih, živeći je kao dar i brigu, koja je sposobna svladati sve ljudske razlike i otuđenosti, čak i one najradikalnije.

Ivica Karlo Lapić redovnik je svećenik Bolničkog Reda Svetog Ivana od Boga – Red Milosrdne Braće. Diplomirao je na Stomatološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1993.) i Teološkom fakultetu Sjeverne Italije u Milanu (2003.). Na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu magistrirao je (2009.) i doktorirao (2019.) moralnu teologiju. Aktivno djeluje na svjetskim bioetičkim kongresima (Venezuela, 2009., Španjolska, 2017.), radnim skupinama (Papinska akademija za život, 2019.) i konferencijama (Italija,

2011., 2010.) s predavanjima iz bioetike o izboru života, prizivu savjesti, kliničkoj bioetici te temama iz socijalnog, pastoralnog i zdravstvenog apostolata reda Milosrdne braće. Obnašao je razne funkcije svoga reda, od kapelana Centra sv. Ambrozija (2004.), članstva u raznim povjerenstvima (2006.–2012.), osobnog tajnika Generalnog poglavara reda (2006.), do tajništava Generalnog kapitula reda (2006., 2012. i 2019.) i Izvanrednog generalnog kapitula reda (2009.). Od 2018. prior je centra za psihijatrijsku rehabilitaciju Centar sv. Ambrozija (Cernusco sul Naviglio, Milano), tajnik i definitor Provincije Lombardijsko-Venetske Milosrdne Braće, s odgovornošću za formaciju i bioetiku. Gostuje u emisijama vjerske tematike na RAI-ju, Radio Vatikanu, pisao je za vatikanski L'Osservatore Romano. Od 2000. član je Neovisnog etičkog povjerenstva bolnicâ San Giuseppe iz Milana i Svete Obitelji iz Erbe (Como); član je Upravnog odbora Instituta za istraživanje, hospitalizaciju i skrb I. R. C. C. S. Brescia, Centar Sv. Ivana od Boga – Fatebenefratelli i Upravnog odbora “Bolnice Svete Obitelji” Fatebenefratelli – Nazaret (Izrael). Držao je predavanja s tematikom humanizacije svijeta zdravlja (2005.) i volontiranja u sektoru socijalne pomoći (2003./2004.) na studiju medicine i kirurgije Sveučilišta u Milanu, humanizacije zdravlja u sklopu sanitarnog pastorala Milanske nadbiskupije (2004.) te o etičkom načelu pacijentove autonomije na seminaru za liječnike i psihologe u bolnici San Giuseppe u Milanu (2003.). Materinji mu je jezik hrvatski, a služi se još talijanskim, engleskim i španjolskim.

Um u egzilu

prof. dr. sc. Ante Vučković

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu

Egzil je stanje iskorijenjenosti iz vlastitoga naroda, jezika i zemlje i život u tuđoj zemlji i jeziku. Na prvi pogled takvo se stanje, zbog više razloga, čini prokletstvom. No, upravo ono nosi sa sobom drukčiji pogled na samoga sebe, položaj u svijetu i ljudske odnose te time i otvorenost prema univerzalnosti. U Bibliji se prokletstvo egzila u Levijevu plemenu pretvara u blagoslov. Emmanuel Levinas se često služio metaforom egzila. Kako egzil dira samu srž izabranog naroda i kako se on nalazi u srcu Objave, govor o umu u egzilu kod Levinasa uvire i u filozofsko mišljenje i dira pojedinačnu ljudsku sudbinu (iskustvo egzila), najdublja pitanja "prve filozofije" etike (egzil kao izazov mišljenju) i istovremeno religioznu dimenziju (djelovanje). Predavanja namjerava iznijeti slojevitost pitanja egzila u misli Emanuela Levinasa.

Ante Vučković, OFM, rođen u Sinju prije 61 godinu. Ima još četiri brata i dvije sestre. Išao je u školu u Sinju, a studirao je u Hrvatskoj, Njemačkoj i Italiji. Studij je završio radom o slušanju u M. Heideggera. Svećenik je već 36 godina, a franjevac i dulje od toga. Često, rado i na raznim mjestima propovijeda o Riječi Božjoj. Predavao je na više sveučilišta i fakulteta. Zaposlen je na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, a predaje i na Filozofskom fakultetu istoga Sveučilišta kao i na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu. Bio je dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu i više puta prodekan. Ima više hobija, a najdraži mu je fotografija.

Medijska analiza sadržaja fenomena suvremenog iseljavanja iz Hrvatske

doc. dr. sc. Tado Jurić

Odjel za povijest
Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu

U radu su predstavljeni rezultati istraživanja analize hrvatskih *online* medija (*web portal*i) na temu iseljavanja iz Hrvatske. Istraživan je koncept i slika o iseljavanju Hrvata gledana/prikazivana kroz prizmu medija u Hrvatskoj. Pojam "iseljavanje" analiziran je u člancima sljedećih hrvatskih *web portal*a: *Večernjem listu*, *24sata* i *Index.hr* te *Deutsche Welle*u kao međunarodnom njemačkom javnom medijskom servisu. Analiza medija provodila se od listopada 2018. do siječnja 2019. Mediji su izabrani po kriteriju čitanosti te opsega i dostupnosti medijskim publikama. Korištena je zadana matrica istraživanja podijeljena u šest kategorija gdje su se na navedenim portalima analizirali članci metodom analize diskursa. Analizom medijskog sadržaja članci su kodirani i kategorizirani. Prema zadanim kategorijama istraživane su opće značajke članaka, vrijednosna orijentacija, odnos autora prema iseljavanju i zastupljenost pojma u članku, naslovi, grafički prikazi u člancima te komentari čitatelja na članak.

Zaključujemo kako hrvatski mediji jesu pristrani pri prikazivanju teme iseljavanja, jer je vidljivo da su stavovi, odabir osoba za razgovore i citati, kao i subjektivnost, prisutni u većini članaka. Većina objavljenih tekstova o iseljavanju iz Hrvatske napisana je u negativnom kontekstu. Dok članci o pozitivnim iskustvima preseljenja i odlaska u drugu državu zaista potiču daljnje iseljavanje, odnosno neodlučne potiču na razmišljanje o opciji iseljavanja.

Ključne riječi: iseljavanje, iseljavanje iz Hrvatske, iseljavanje Hrvata, mediji, javno mnijenje, utjecaj medija na iseljavanje.

Tado Jurić docent je na Odjelu za povijest Hrvatskog katoličkog sveučilišta, gdje izvodi pet kolegija primarno povezanih s njegovom uskom specijalizacijom. Prije toga (2009.–2013.) radio je u Bavarskoj kao koordinator hrvatske nastave u inozemstvu, tijekom kojih je na sveučilištima Friedrich-Alexander

u Nürnberg-Erlangenu i Ludwig-Maximilian u Münchenu doktorirao političke znanosti na temu Bosnien und Herzegowina, Serbien und Kroatien auf dem Weg zur EU-Mitgliedschaft – Vergleichsanalyse der Entwicklung der Staatlichkeit und des Europäisierungsprozesses, izdajući monografiju na njemačkom jeziku o komparativnoj analizi europeizacije Hrvatske, Srbije i BiH Westbalkan-Erweiterung der EU: Europäisierungsprozess in Bosnien und Herzegowina, Serbien und Kroatien – ein Vergleich, Hamburg, 2013.

Sudjelovao je u izradi udžbenika na hrvatskom, njemačkom i engleskom jeziku (povijest i zemljopis) Upoznajmo domovinu. Udžbenik i priručnik za hrvatsku nastavu u inozemstvu, München, Zagreb, 2016., a 2018. u organizaciji seminara i radionica za učitelje u SAD-u u sklopu stručnog izaslanstva Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH.

Objavio je prvo empirijsko istraživanje o temi iseljavanja Hrvata u Njemačku (Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi, Migracijske i etničke teme, Vol. 33 No. 3, Zagreb, 2017.) te knjigu Iseljavanje Hrvata u Njemačku. Gubimo li Hrvatsku? Školska knjiga Zagreb, 2018. Znanstveno se usavršavao na neolicini međunarodnih konferencija i znanstvenih skupova u SR Njemačkoj, SAD-u i Hrvatskoj. Pritom je objavio nekoliko znanstvenih i stručnih radova aktivno ih prezentirajući na znanstvenim skupovima.

Aktualno demografsko stanje i perspektive budućeg kretanja stanovništva Hrvatske

izv. prof. dr. sc. Roko Mišetić

Odjel za sociologiju
Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu

Negativni demografski trendovi koji su obilježili Republiku Hrvatsku u drugoj polovici 20. stoljeća nastavljeni su i u 21. stoljeću. Analizirajući aktualno demografsko stanje u radu smo se osvrnuli na razdoblje od zadnje provedenoga Popisa stanovništva 2011. godine. Analizirano razdoblje obilježava jedan izuzetno važan društveno politički događaj: ulazak Republike Hrvatske u punopravno članstvo u Europskoj uniji. Posljedice toga događaja manifestiraju se i u demografskim kretanjima. Naime, nakon 2013. godine otvara se europsko tržište rada za hrvatsku populaciju, te u razdoblju između 2014. i 2015. godine dominaciju u ukupnoj depopulaciji stanovništva preuzimaju migracije. Dotad je depopulacija ponajviše bila generirana negativnim prirodnim kretanjem stanovništva. Osim promjene u generatoru depopulacije, dolazi i do prostorne redistribucije depopulacije. I dok se kod negativnog prirodnog kretanja ne mogu jasno diferencirati homogeni prostori, jača negativna migracijska bilanca jasno se može vezati uz prigranično područje s BiH, te Slavoniju.

Roko Mišetić izvanredni je profesor na Hrvatskom katoličkom sveučilištu i pročelnik Odjela za sociologiju. Diplomirao je i doktorirao na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na demogeografskim temama. Područje znanstvenog interesa mu je demografija, demogeografija i prostorno planiranje. Do sada je sudjelovao na tridesetak znanstvenih, znanstveno-stručnih i stručnih skupova. Objavio je tridesetak znanstvenih radova te dvije knjige u koautorstvu.

Iseljavanje katolika iz Bosne i Hercegovine i odgovor Crkve na problem smanjivanja broja vjernika

izv. prof. dr. sc. Tomo Vukšić

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Sarajevu

Nakon što je broj Hrvata i katolika u BiH krajem 20. stoljeća gotovo prepolovljen zbog ratnih progona i raseljavanja, iseljavanje i negativan priraštaj postali su njihovi novi veliki problemi. Po crkvenim podacima, nakon preživljene ratne tragedije i početnoga laganog povratka poslije rata, novim iseljavanjem i negativnim priraštajem Katolička Crkva u BiH od 2003. godine registrira gubitak od 99.133 vjernika. Odnosno, Banjolučka biskupija tijekom posljednjih 20-ak godina ostala je bez 45,71% vjernika (-24.095) koji su bili na području biskupije 1999. godine, Sarajevska bez 32,48% vjernika (-70.782) u odnosu na 2002. godinu, Mostarska bez 11,75% vjernika (-22.845) nakon 2006., a Trebinjska bez 13,04% vjernika (-2.773) od 2005. godine. U tomu općemu gubitku vlastiti negativan priraštaj sudjeluje s 23.214, a to znači da je iz BiH u tomu razdoblju, po crkvenim procjenama, iselilo 75.919 katolika.

Demografski pad katolika i Hrvata u BiH u razdoblju poslije toga rata posljedica je istodobnoga djelovanja mnogih uzroka. Među njima su najvažniji sljedeći: izostanak političke i materijalne podrške povratku prognanika i raseljenih; vrlo negativan prirodni priraštaj; novo iseljavanje; visoka stopa nezaposlenosti koja potiče iseljavanje u potrazi za poslom; politička i pravna nesigurnost; korupcija i frustracija; novo iseljavanje kao posljedica planova razvijenih zemalja da nadoknade vlastite demografske gubitke i dobiju radnu snagu; nedovoljna društvena i materijalna podrška ženama koje žele rađati; sve veća kriza bračnoga morala i sekularizacija; kriza svijesti kod vjernika o vrijednosti života i roditeljskoj suradnji s Bogom stvoriteljem; odlazak mladih i visoka prosječna dob stanovnika itd.

Hrvate u BiH frustrira nepravедna unutrašnja podjela države na dva entiteta, čija je upravna struktura u oba slučaja na njihovu štetu, zatim neriješeno nacionalno pitanje te činjenica da biračku volju

pojedince i naroda obezvrjeđuje izborni zakon. Budući da drugi neri-jetko odlučuju tko će im biti predstavnik, brojni Hrvati se osjećaju obespravljeni i poniženi.

Bosna i Hercegovina, složena zemlja triju konstitutivnih naro-da i ostalih građana, nalazi se između održavanja sadašnjega stanja, federalizacije, unitarizma i secesionizma. U njoj su prisutne također razne kulture i civilizacije: srednjoeuropska i mediteranska kršćan-ska, te bizantinsko-pravoslavna i bizantinsko-otomanska. Zato je u njoj iskren dijalog egzistencijalna potreba, sredstvo za izgradnju pra-vednoga mira, društvenoga sklada, ozdravljenje rana iz teške proš-losti te osnaživanje svijesti i vlastitoga poziva vjerskih zajednica da moraju biti moralna vertikalna društva.

Traženje pravednoga političkog rješenja za sve u BiH, a time i slo-ženoga problema katolika i Hrvata, obveza je državne vlasti i među-narodne zajednice. Pri tome socijalni je nauk Crkve: od sudbinske je važnosti, da se ta vlast ozbiljno zauzme za stvaranje ozračja sigurno-sti. U okviru toga, posebice bi bilo korisno podizanje političke i prav-ne sigurnosti cijeloga društva i ustavno-pravne jednakosti svih, koja će pogodovati gospodarskom razvitku. Tomu bi doprinio i pravedan teritorijalni i upravni preustroj cijele države u pravcu federalne reor-ganizacije cijele BiH. Na lokalnoj razini, Hrvati stalno trebaju osna-živati i njegovati svoje ustanove nacionalne kulture i znanosti, a od velike koristi bilo bi također definiranje osnovnih interesa naroda, koje bi sve hrvatske snage promovirale i zastupale kroz demokratiza-ciju političkoga djelovanja stranaka i održavanje dobrih veza s Hrvat-skom i svjetskim centrima moći.

Usporedno s time, na području crkvenoga djelovanja znademo da je hrvatski narod, o kojemu je ovdje govor, uz neke iznimke, jedina živa Katolička Crkva u BiH. To jest, ako ima Hrvata, ima i Katoličke Crkve. Zahvalni smo svima, koji su toga svjesni, jer ta svijest je pret-postavka za svaki drugi oblik stvarne solidarnosti. Stalno podsjeća-mo na božansko pravo Crkve biti po svemu svijetu radi spasenja ljudi. Stoga treba jačati njezin kredibilitet i unutrašnje jedinstvo, također radi uspostave pravednoga društva i doprinosa u traženju poštenih rješenja za sve ljude. U tom smislu za Katoličku Crkvu u BiH bila bi vrlo važna provedba Temeljnog ugovora sa Svetom Stolicom, koji je potpisan još 2006. godine, kao i onoga u vezi Vojnog ordinarijata (2010.), te Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjer-skih zajednica (2004.).

Tomo Vukšić rođen je 1954. u Studencima kraj Ljubuškoga, BiH. Završio je klasičnu gimnaziju u Zagrebu te filozofsko-teološki studij u Sarajevu. Za svećenika je zaređen u Studencima 29. lipnja 1980. Potom je bio župni vikar u katedralnoj župi u Mostaru i suradnik u mjesječniku Crkva na kamenu.

U Rimu je postigao magisterij iz patrističke teologije na Fakultetu istočnih crkvenih znanosti na Papinskom istočnom institutu na temu Razlike između pravoslavnoga Istoka i katoličkoga Zapada s motrišta časopisa 'Balkan' (1896.–1902.). Na Pravnom fakultetu Papinskoga sveučilišta Urbani-jana magistrirao je pravno-ekumenskom temom 'Communicatio in sacris' u novom kanonskom zakonodavstvu.

Nakon službe tajnika biskupije u Mostaru (1986.–1988.) vratio se u Rim, gdje je 1991. doktorirao na Papinskom istočnom institutu na temu Odnosi između pravoslavnih i katolika u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1903. Povijesno teološki prikaz.

Profesor je uvoda u Kristov misterij, istočne teologije, ekumenizma i patrologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu (od 1991. do danas), kanonskoga prava (2000.–2006.), te ekumenske teologije i patrologije na Teološkom institutu u Mostaru, gdje je bio i predstojnik od 1991. do 1994. Bio je predavač je Teološkom institutu u Dubrovniku i na poslijediplomskom studiju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Bio je član više vijeća BK BiH, voditelj Tiskovne agencije KTA, vicerektor u sarajevskoj bogosloviji (1993.–1998.), sudski vikar (1993.–2009.) i generalni vikar u Mostaru od 2009. do biskupskog imenovanja.

Objavio je više knjiga, znanstvenih zbornika, monografija i studija, a među njima i brojne studije o demografskom pitanju katolika u BiH. Sudjeluje na znanstvenim simpozijima, domaćim i međunarodnim, i čest je suradnik raznih znanstvenih časopisa, enciklopedija i novina te bio njihov urednik i član uredništva.

Prvim vojnim biskupom u BiH imenovao ga je papa Benedikt XVI. 1. veljače 2011., kada je osnovan i Vojni ordinarijat. Zaređen je za biskupa 2. travnja 2011. u Mostaru. Član je Papinskoga vijeća za međureligijski dijalog, Mješovitoga povjerenstva Svete Stolicе i BiH za primjenu Temelnog ugovora, dopredsjednik BK BiH te predsjednik Vijeća za sredstva društvenih komunikacija i Komisije za nauk vjere iste BK.

Iseljavanja i transformacija Crkve u istočnoj Hrvatskoj

izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

dr. sc. Dražen Živić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Područni centar Vukovar

Već dugi niz desetljeća, pa i stoljeća istočna se Hrvatska susreće s dva problema koja se međusobno prožimaju: iseljavanjem stanovništva te padom nataliteta što ima kao posljedicu ozbiljnu demografsku krizu. Domovinski rat samo je produbio tešku demografsku situaciju jer se velik broj prognanih (približno 50%) nije vratio u svoje domove te su slavonska sela postala mjesta s izrazito staračkim življem. Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju dodatno je omogućio val iseljavanja, jer ne odlaze samo oni koji zbog siromaštva i nezaposlenosti ne uspijevaju sebi osigurati sigurnu i uspješnu budućnost na ovim prostorima nego je i sve više onih koji odlaze tražeći bolji životni standard koji ovdje ne bi mogli ostvariti. Ne smiju se zanemariti ni posljedice stradanja hrvatskog stanovništva u Bosni i Hercegovini, osobito tijekom posljednjeg rata, jer, nakon više stoljeća, ti krajevi više nisu u mogućnosti migracijama hrvatskog življa u Slavoniju, Baranju i Srijem nadomjestiti manjak stanovništva koji je ovdje nastajao uslijed pada nataliteta i iseljavanja.

Prema procjeni Državnoga zavoda za statistiku RH, sredinom 2017. u pet istočno-hrvatskih županija živjela su 732.744 stanovnika, što u odnosu na rezultate popisa 2011. predstavlja smanjenje od 9,1%, a u odnosu na rezultate popisa 2001. pad broja stanovnika od 12,1%. Uzmemo li u izračun samo razdoblje 2011.–2017. na temelju službenih podataka hrvatske vitalne i migracijske statistike, proizlazi da su sve istočno-hrvatske županije zabilježile negativnu demografsku bilancu, kao rezultat brojnijega umiranja od rađanja i većega iseljavanja od doseljavanja, uz važnu činjenicu da je u svim županijama

negativan saldo ukupne migracije znatno važniji činitelj smanjivanja stanovništva od prirodnoga pada. Naime u svim je istočno-hrvatskim županijama negativan saldo ukupne migracije činio više od 60% negativne demografske bilance: najmanje u Virovitičko-podravskoj (61,4%), a najviše u Vukovarsko-srijemskoj županiji (77,1%). To znači da su suvremene migracije bitan čimbenik aktualnih demografskih kretanja, ali i negativna odrednica drugih društvenih i ekonomskih gibanja na hrvatskomu istoku. U tom smislu važno je upozoriti na činjenicu da istočno-hrvatske županije bilježe negativan saldo i unutarnje (međužupanijske) i vanjske migracije, što znači da je odseljavanje iz njih brojnije od doseljavanja.

Posljednjih godina zapaža se jačanje vanjske migracije, a unutar nje osobito iseljavanje u inozemstvo. Samo na temelju službenih, ali necjelovitih podataka hrvatske migracijske statistike, razvidno je da je od 2001. do 2017. iz pet istočno-hrvatskih županija u inozemstvo iselilo (najmanje) 69.458 osoba, dok se iz inozemstva doselilo 34.300 osoba, pa je ostvareni negativan saldo vanjske migracije od (najmanje) 35.158 stanovnika. Približno 70% od gore navedenog broja iseljenih u inozemstvo, ili preciznije 47.604 osobe, to su ostvarile u razdoblju 2011.–2017. godine. Istodobno, iz inozemstva je doselilo 9.118 osoba, pa su za period 2011.–2017. istočno-hrvatske županije ostvarile negativan saldo vanjske migracije od (najmanje) 38.486 stanovnika. Nažalost, službena hrvatska migracijska statistika nije cjelovita i ne daje punu sliku brojčanog razmjera iseljavanja, napose kada je riječ o vanjskoj migraciji. Neka istraživanja pokazuju da je stvarni broj iseljenih iz Hrvatske u inozemstvo možda i do tri puta veći od službenoga broja. Ako je to doista tako onda je aktualna i realna migracijska komponenta trenutnoga i predvidivoga ukupnoga kretanja stanovništva Hrvatske, a na poseban način upravo hrvatskoga istoka, izrazito zabrinjavajuća i dugoročno neodrživa s motrišta društvene stabilnosti i ekonomskoga napretka.

Sve to stavlja i pred Crkvu nove izazove. Rješenje zasigurno nije u reorganizaciji i spajanju župnih zajednica nego u nastojanju da se prevlada mentalitet koji očekuje da mu država ili netko drugi riješi životne poteškoće, mentalitetu koji potiče i odobrava korupciju i političku podobnost. Crkva je pozvana pružiti evangelizacijski navještaj socijalne duhovnosti koju prati i veća socijalna osjetljivost za čovjeka u potrebi. Potrebno je izgrađivati snažniju svijest solidarnosti i osobne (građanske i vjerničke) odgovornosti, mentalitet koji promi-

če kulturu života i ističe da je dijete najizvrsniji Božji dar roditeljima koji pridonosi dobru njih samih; poduzetnički mentalitet koji potiče samopomoć u traženju izlaza iz životnih poteškoća te mentalitet koji njeguje zadružnu kulturu rada i duh zajedništva. Crkva u Istočnoj Hrvatskoj danas to čini ponajviše osnivanjem katoličkih osnovnih i srednjih škola te vjerskih vrtića. Istodobno, na taj se način ne samo pomaže roditeljima u odgoju njihove djece, nego se dugoročno pridonosi i odgoju budućih građana koji će se nesebično zauzeti za opće dobro. U tome duhu, svakodnevno su sve brojniji i fondovi za stipendiranje izvrsnih učenika i studenata te osobito onih slabijeg imovinskog stanja.

Pronalaženje novih oblika pastorala braka i obitelji postaje također sve žurnija zadaća. Crkva je pozvana na još snažniju zauzetost u promicanju dostojanstva i vrijednosti braka i obitelji te određenim potporama podržavati otvorenost životu, osobito snažnijim vrjednovanjem obitelji s više djece. S druge strane, osnivanjem pučkih kuhinja ublažavaju se posljedice sve većeg osiromašavanja, osobito umirovljenika i nezaposlenih građana. Međutim, karitativno djelovanje mora nadrastiti vatrogasne mjere i ponuditi socijalne programe koji će omogućiti stručno prekvalificiranje i mogućnost ekonomskog osamostaljenja. Velik doprinos u tome mogu pružiti katoličke udruge koje ne smiju biti svrha samima sebi i mjesta ugodnog druženja, nego zajednice koje će osmišljavati putove evangelizacije u skladu sa svojim poslanjem i svrhom postojanja. U konačnici Crkva će se morati suočiti i s useljeničkom politikom i pripremiti se za prihvrat useljenika koji će dolaziti iz različitih zemalja, pa i onih drukčijeg kulturološkog mentaliteta i vjere.

Ključne riječi: Istočna Hrvatska, iseljavanje, demografska kriza, Katolička Crkva, Caritas, socijalna duhovnost.

Vladimir Dugalić rođen je u Osijeku 1965., diplomirao je i zaređen za svećenika 1989. Doktorirao je moralnu teologiju na Akademiji Alfonzijani Papinskog lateranskog sveučilišta u Rimu. Od jeseni 1995. izvodi kolegije iz moralne teologije i socijalnog nauka Crkve na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu, a kao vanjski suradnik i na Medicinskom fakultetu te Fakultetu dentalne medicine i zdravstva Sveučilišta u Osijeku kao i na poslijediplomskom studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sudjelovao je u tri znanstveno-istraživačka projekta, a član je i brojnih vijeća i etičkih povjerenstava, među kojima je vrijedno istaknu-

ti članstvo u Vijeću za katehizaciju i novu evangelizaciju kao i službu tajnika Komisije HBK *Iustitia et pax*. Od 2000. do 2008. godine bio je glavni urednik znanstvenog časopisa *Diacovensia*, a od siječnja 2002. do prosinca 2013. obnašao je službu glavnoga urednika stručnoga pastoralnog mjesečnika *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Od 2005. do 2014. godine obnašao je službu prodekana KBF-a u Đakovu, a u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji voditelj je Ureda za promicanje socijalnog nauka Crkve i društvena pitanja te predstojnik Instituta za novu evangelizaciju "Sv. Ivan Pavao II." u Osijeku. Godine 2009. Benedikt XVI. imenovao ga je kapelanom Njegove Svetosti (monsinjorom), a od 2010. godine kanonik je Prvostolnoga kaptola Đakovačko-osječke nadbiskupije. Godine 2016. dobitnik je Godišnje nagrade Grada Đakova za osobit doprinos u oblasti vjerskog i kulturnog života Grada Đakova. Trenutno obnaša službu dekana KBF-a u Đakovu te biskupskog vikara za pastoral grada Osijeka.

Dr. sc. Dražen Živić (1968.) rođen je u Vukovaru, u kojemu je završio osnovnu i srednju školu. Diplomirao je (1993.), magistrirao (1998.) i doktorirao (2000.) na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveni je savjetnik u trajnom zvanju na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Područje znanstvenoga rada i posebnih znanstvenih interesa su: opća i regionalna demografija Hrvatske, demografija malih područja, demografija braka i obitelji, demografske posljedice rata, školska demografija te etnodemografija. Objavio je stotinjak znanstvenih i stručnih radova. Sudjelovao je na sedamdesetak hrvatskih i međunarodnih znanstvenih skupova. Bio je predsjednik i/ili član programskih i programsko-organizacijskih odbora na tridesetak domaćih i međunarodnih znanstvenih i znanstveno-stručnih skupova. Predavao je na više hrvatskih sveučilišta i fakulteta te na Diplomatskoj akademiji Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH. Od 2006. do 2019. bio je voditelj Područnoga centra Instituta Pilar u Vukovaru, a od svibnja 2019. pomoćnik je ravnatelja Instituta Pilar. Član je Matičnog odbora za interdisciplinarno područje znanosti (znanost i umjetnost), Radne skupine za izradu Strategije demografske revitalizacije Republike Hrvatske te Vijeća HBK za život i obitelj. Član je Akademije odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, Društva za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Matice hrvatske, Družbe "Braća Hrvatskoga Zmaja" i Udruge katoličkih intelektualaca. Predsjednik je Upravnoga vijeća Gradskoga muzeja Vukovar. Dobitnik je Državne nagrade za znanost za područje društvenih znanosti za znanstvene novake (2001.) za istraživanje demografskih gubitaka i posljedica Domovinskog rata, Nagrade Federik Grisono za osobiti znanstveni doprinos razvoju geografije u Hrvatskoj (2019.) te Spomen-medalje "Hrvatski križni put" (2005.).

Pastoralna skrb za hrvatske iseljenike

dr. sc. Tomislav Markić

Ravnateljstvo dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, Zagreb

Pastoralna skrb za hrvatske iseljenike stara je koliko su stare i migracije hrvatskih katolika ponajprije u obližnje zemlje, gdje danas žive i priznati su kao hrvatska nacionalna manjina, a zatim u posljednjih 125 godina kao skrb za iseljenike u prekomorskim zemljama. Poseban zamah pastoralna skrb za hrvatske iseljenike doživjela je europskim valom iseljavanja Hrvata u 20. stoljeću te osnivanjem Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu (*Directio Nationalis Operum pro Migrationibus Croatis*) 25. lipnja 1966. godine.

Nakon kratkoga povijesnoga pregleda razvoja hrvatske inozemne pastve u predavanju se iznose statistički podaci (stanje 31. prosinca 2018.) kao i pregled aktualnoga stanja i rasporeda pastoralnih prisutnosti po cijelome svijetu. U posljednjem dijelu predavanja bit će riječi o aktualnim izazovima i nekim posebnostima pastoralne skrbi za hrvatske iseljenike i njihove potomke.

Tomislav Markić rođen je 12. rujna 1969. u Zagrebu. Za svećenika Zagrebačke nadbiskupije zaređen je 25. lipnja 1995. Magisterije iz pastoralne teologije (1995.) i religiozne pedagogije (1997.) postigao je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Beču, gdje je 2005. postigao i doktorat iz pastoralne teologije.

Kao svećenik vršio je sljedeće službe: nadbiskupski tajnik (1997.–2000.), generalni tajnik pripremnog razdoblja Druge sinode Zagrebačke nadbiskupije (2002.–2011.), nadbiskupski delegat za trajnu formaciju svećenika (2002.–2006.), biskupski vikar za trajnu formaciju svećenika (2006.–2008.) i za formaciju trajnih đakona (2006.–2008.), za trajne đakone (2008.–2014.) i za laike (2008.–2014.), voditelj Đakonske pastoralne godine (2006.–2014.), voditelj Pouzdanosti za studente laike koji se pripremaju za crkvene službe (2006.–2014.), ravnatelj Nadbiskupijskoga pastoralnog instituta (2007.–2014.), koordinator pastoralnih ureda Nadbiskupskoga duhovnog stola (2009.–2010.), urednik Službenoga vjesnika Zagrebačke nadbiskupije (2013.–2014.), nacionalni ravnatelj Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu (od 2014. do danas).

Religijski pluralizam potaknut migracijama kao presudno teološko pitanje budućnosti

prof. dr. sc. Anđelko Domazet

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu

Tema je ovoga rada razmišljanje o temeljnim izazovima i zadacima pred kojima se nalazi katolička teologija i Crkva naočigled religijskog pluralizma koji je potaknut globalnim migracijama. Svjedoci smo sve većega broja ekonomskih ili političkih izbjeglica koji žive u Europi sa svojim kulturno-religijskim vlastitostima. Sve prisutniji kulturalni i religijski pluralizam neizbježno postavlja pitanje identiteta i budućnosti Europe, kao i odnosa kršćana naspram rastuće religiozne pluralizacije društva u kojemu žive.

Polazeći od činjenice da je religijski pluralizam objektivna teološki problem, u prvom dijelu rada autor analizira tri uobičajena religijsko-teološka nacrti ili modela koje nam nudi današnja teologija religija u pokušaju da odgovori na pitanje kakav bi trebao biti stav Crkve i kršćana prema religijskom pluralizmu: predkoncilsko stajalište prema drugim religijama (*eskluzivistički ekleziocentrizam*), pristup Drugoga vatikanskoga koncila i poslijekoncilske teologije (*inkluzivistički kristocentrizam*) te pogled na druge religije predstavnika tzv. pluralističke teologije religija (*pluralistički teocentrizam*).

U tome se kontekstu, u drugom dijelu rada, propituju neki mogući pristupi i strategije koji dovode u pitanje tri gore spomenuta stajališta, te nude vlastite pokušaje prakticiranja međureligijskog teološkog dijaloga kao što su: *komparativna teologija religija* (Klaus von Stosch) i *abrahamska ekumena* (Karl-Josef Kuschel).

U trećem i završnom dijelu rada, polazeći od ispravnog razumijevanja zahtjeva jedinstvenosti i apsolutnosti kršćanske vjere, autor donosi neka zapažanja o naravi i karakteru misijskog naloga Crkve u ozračju religijskog pluralizma i dijaloga.

Andelko Domazet, rođen 1962. u Splitu, član je Franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja i redoviti profesor i pročelnik Katedre Temelnog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. Predaje sljedeće kolegije: Uvod u misterij Krista i povijest spasenja, Kršćanska objava, Kršćanstvo i svjetske religije. Napisao je tri znanstvene knjige, te objavio više znanstvenih i znanstveno-stručnih radova iz područja fundamentalne teologije.

(I)migracija i religiozni odgoj: pogled iz austrijske perspektive

izv. prof. dr. sc. Martina Kraml

Katolički teološki fakultet
Sveučilište u Innsbrucku

Useljavanje mijenja i pluralizira. Imigracija ima veliki utjecaj na religijske zajednice i religiozni odgoj. Austrija je u bila povijesti, a i danas ovisna o useljavanju koje jednako utječe na piramidu starosne dobi kao i na područja zdravstvene njege, gospodarstva i industrije. U isto vrijeme se odvija politika protiv useljavanja i protiv stranaca. U tom su kontekstu religijska pedagogija i religijski odgoj pozvani tražiti nove puteve i načine zajedničke suradnje.

Martina Kraml rođena je u Bregenzu 1956. Glazbenu pedagošku realnu gimnaziju završila je u Eggu, a pedagošku akademiju za osnovnoškolsku učiteljicu u Feldkirchu. Od 1976. do 1979. radila je kao učiteljica u osnovnoj školi. Fakultet religijske pedagogije i kršćanske filozofije završila je na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku 1986. Od tada do 1998. bila je vjeroučiteljica u različitim školama. Od 1998. studirala je na doktorskom studiju teološkog fakulteta u Innsbrucku, koji je 2002 završila. Od 2000. godine asistentica je na Institutu za praktičnu teologiju teološkog fakulteta u Innsbrucku. Od 2010. izvanredna je profesorica na istoimenom Institutu, a 2013. obranila je habilitacijski rad te stekla naziv pridruženog profesora, a 2017. redovitog profesora za katehetiku/religijsku pedagogiju i didaktiku na Katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku. Udana je i majka troje odrasle djece.

Migracijska situacija u Poljskoj

doc. dr. sc. Paweł Mąkosa

Teološki fakultet

Katoličko sveučilište Ivana Pavla II. u Lublinu, Poljska

Trenutno ima 1,2 milijuna Ukrajinaca u Poljskoj. Broj migranata iz islamskih zemalja broji 21.000, primjerice iz Turske, Uzbekistana i Pakistana. Poljsko je društvo otvoreno za Ukrajince zbog međusobne kulturne, jezične i vjerske bliskosti. Poljaci su se također pozitivno izjasnili i glede migranata iz drugih zemalja. S druge strane, međutim, preko 70% stanovništva protivi se prihvatu migranata iz islamskih zemalja. Glavni razlog ovakvoga pristupa krije se u stereotipima po kojima se islam poistovjećuje s terorizmom. Ovakvo poimanje prožima masovne medije i političke rasprave. Poljska vlada provodi izrazito restriktivnu migracijsku politiku i odbija primiti ne samo ekonomske migrante nego i izbjeglice iz islamskih zemalja. Naprotiv, Katolička Crkva u Poljskoj mišljenja je da je potrebno pomoći izbjeglicama i primiti ih. Istodobno, međutim, Crkva naglašava da imigranti moraju poštovati kulturu i zakone zemlje u koju dolaze.

Paweł Mąkosa docent je na Katoličkom sveučilištu Ivana Pavla II. u Lublinu (Poljska) i katolički svećenik biskupije u Radomu. Studirao je pastoralnu teologiju i katehetiku u Lublinu te sudjelovao u brojnim kolegijima iz pedagogije na Sveučilištu Sacro Cuore (Presvetoga Srca) u Milanu (Italija). Specijalizirao je iz područja vjerskog odgoja, katehetike i migracijâ. Tijekom godina djelovao je kao gostujući istraživač na sveučilištima u Oxfordu i Londonu te je surađivao sa Sveučilištem na Malti i Teološkim institutom u Lavovu (Ukrajina). Autor je brojnih knjiga i članaka.

Iskustvo Isusovačke službe za izbjeglice u promicanju i življenju katoličkog socijalnog nauka u Hrvatskoj

mr. sc. Tvrtko Barun

Isusovačka služba za izbjeglice, Hrvatska

Godine 2018. Isusovačka služba za izbjeglice (Jesuit Refugee Service – JRS) obilježila je 25. godišnjicu djelovanja u Republici Hrvatskoj. Kroz sve to vrijeme, u različitim okolnostima, poslanje ove organizacije ostalo je isto: pratiti, služiti i zagovarati izbjeglice i ostale prisilno raseljene osobe. Danas su migracije i izbjeglištvo tema koja svakodnevno puni medije, tema koja je izrazito kompleksna, a kojom se uvelike manipulira. Zato je poslanje JRS-a danas još teže živjeti: još je veći izazov svjedočiti Krista u skladu s crkvenom tradicijom primanja stranca koji je u potrazi za sigurnošću, zaštitom i dostojanstvenijom budućnošću. Ipak, katolički socijalni nauk te ignacijevska duhovnost jasno ukazuju da se autentičnost kršćanskog poslanja očituje u službi vjere koja zahtijeva pravdu i promicanju pravde koja ostvaruje vjeru.

Tvrtko Barun, isusovac i svećenik, završio je studij filozofije na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, studij teologije na Centre Sèvres - Faculté jésuites de Paris, gdje je i magistrirao ignacijevsku duhovnost. Nakon višegodišnjeg rada kao studentski kapelan u Zagrebu i Parizu, povjerenom mu je vođenje Isusovačke službe za izbjeglice (Jesuit Refugee Service – JRS) u jugoistočnoj Europi. Time mu glavno poslanje postaje briga za misiju JRS-a: pratiti, služiti i zagovarati izbjeglice i ostale prisilno raseljene osobe – u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji te na Kosovu. Za svoje djelovanje nagrađen je s više priznanja, između ostalih od strane Europskog parlamenta, Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava te Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj.

Stav Ivana Pavla II. prema migracijama kao paradigma suvremenog odnosa Crkve

dr. sc. Emanuel Petrov

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu

Polazeći od temeljnog stava da Crkva postoji kako bi evangelizirala, Ivan Pavao II. u svjetlu evanđeoske čovjekoljubnosti i solidarnosti trasira put Crkve u odnosu na fenomen selilaštva na početku trećeg tisućljeća. Riječ je o zalaganju za dostojanstvo svakog konkretnog čovjeka i njegove obitelji, koje izvire iz čovjekove bogolikosti. U svojim poslanicama za Svjetski dan selilaca i izbjeglica Sveti Papa beskompromisno zastupa stav da Crkva i svi njezini članovi, ukoliko žele ostati vjerni Kristovom poslanju, ne smiju biti slijepi na vapaje i potrebe migranata i njihovih obitelji, nego su dužni autentično živjeti Kristovu istinu, tj. evanđeoski intervenirati i iskazati solidarnost, te tako u dijalogu svjedočiti i navijestiti puninu spasenja pridržanu Crkvi po Kristu. Selilaštvo u tom smislu nije prijetnja, nego prilika za napredak i rast blagostanja ljudske obitelji. Shodno tome nezaobilazan put Crkve trećeg tisućljeća jest kultura života tj. kultura dobrodošlice, integracije obitelji, te humanog pluralizma.

Emanuel Petrov rođen je 28. rujna 1976. u Zavidovićima (BiH). Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Zadru. Filozofsko-teološki studij završava u Sarajevu i Splitu. Za svećenika Splitsko-makarske nadbiskupije zaređen je 2001. godine. Tri godine službovao je kao stariji nadstojnik u Nadbiskupskom sjemeništu i kao vjeroučitelj u NKG "Don Frane Bulić" u Splitu. Početkom 2008. g. na Katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku u Austriji obranio je doktorsku disertaciju na temu Sakramenti u djelima Ivana Pavla II. te stekao naslov doktora teologije. Od 2008. do 2014. godine službovao je kao župnik župe Kaštel Sućurac, a potom do danas župnik je župe na Priku u Omišu. Od 2015. godine zaposlen je na Katedri Dogmatske teologije KBF-a u Splitu. Objavio je više znanstvenih članaka, te sudjelovao na nekoliko međunarodnih simpozija.

Izazov solidarnosti i mogućnosti vjerskog odgoja srednjoškolaca pred fenomenom migracijske krize u Europskoj uniji

doc. dr. sc. Mihael Prović

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu

Autor u radu istražuje utjecaj katoličkog odgoja prema *Planu i programu katoličkog vjeronauka za četverogodišnje srednje škole* u Republici Hrvatskoj, u promicanju solidarnosti pred fenomenom migracijske krize u Europskoj uniji. Vrijednosti katoličkog odgoja, po *Planu i programu*, kompariraju se sa vrijednostima Unije kako bi se došlo do sagledavanja i racionalizacije izazova suživota domaćeg stanovništva i migranata. Proučavajući problematiku i izazove multinacionalnog, plurikulturalnog društva u kojem se (još uvijek) traže rješenja mogućih međuljudskih suodnosa, kako bi preko principa suživota, svatko na svoj način, u slobodnom i demokratskom društvu Unije, živio svoj svjetonazor, te nacionalni i vjerski identitet. U promicanju zajedničkih vrijednosti Crkve i Unije važnu ulogu imaju “vjeroučitelji budućnosti”, koji će svojim nastavničkim kompetencijama i sudjelovanju u životu lokalne zajednice promicati ideje i vizije za poboljšanje i moderniziranje obrazovanja u Republici Hrvatskoj, kako bi upravo današnji vjeroučenici započeli jedan “novi suživot” i “novi početak” u zajedništvu naroda Unije, u kojem se od njih traži moguć i svima prihvatljiv “suživot u različitosti” migranata i domaćeg stanovništva.

Ključne riječi: solidarnost, vjerski odgoj, migracijska kriza, migranti, suživot u različitosti.

Mihael Prović svećenik je Splitsko-makarske nadbiskupije. Doktorirao je u lipnju 2014. godine u Rimu na Papinskom salezijanskom sveučilištu na Fakultetu odgojnih znanosti. Specijalizacijom iz pastorala mladih i katehetike obranio je doktorsku disertaciju *Hod u ljudskom i kršćanskom dozrije-*

vanju adolescenata kroz katolički odgoj u školi. Izgledi religioznog odgoja, u srednjoškolskim udžbenicima, nakon oslobođenja od komunizma, u Republici Hrvatskoj. *Nastavnik je na KBF-u u Splitu od 2009. godine, gdje trenutno radi kao docent na Katedri Religiozne pedagogije i katehetike. Uža specijalnost djelovanja su mu vjerski odgoj djece i predadolescenata, vjerski odgoj mladih te vjerski odgoj darovite djece i djece s teškoćama u razvoju. Sudionik je više međunarodnih i domaćih simpozija te autor nekoliko znanstvenih članaka.*

Hrvati u Italiji od kraja 1915. do svibnja 1946. godine

izv. prof. dr. sc. Josip Dukić

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu

Prema nepotpunim istraživanjima, u brojnim logorima Italije od kraja 1915. pa sve do svibnja 1946. boravilo je preko 20 000 tisuća Hrvata. Prva skupina zarobljenika dovezena je na Sardiniju iz albanske luke Valona pred Božić 1915. godine. Riječ je, prema nekim izvorima, o nekoliko tisuća hrvatskih vojnika koji su bili u sastavu austrougarske vojske, a koje je srpska vojska zarobila na južnom, balkanskom bojištu krajem 1914. i početkom 1915. godine te ih potom izručila savezničkoj talijanskoj vojsci. Drugu skupinu Hrvata, koja je bila najmanja, ali ujedno i najratobornija, činili su pripadnici ustaškog pokreta, revolucionari pod vodstvom Ante Pavelića, njih nešto više od 500, koji su boravili u talijanskim logorima, ali i u raznim mjestima, ponajviše na Sardiniji, od 1932. do uspostave Nezavisne Države Hrvatske. U trećoj skupini Hrvata bili su zatvorenici fašističke Italije, dovedeni u talijanske logore s prostora Nezavisne Države Hrvatske, u razdoblju od početka rata do kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine. Koliko je zatvorenika tada bilo u logorima, tek bi trebalo istražiti. U četvrtoj, najvjerojatnije najbrojnijoj skupini bilo je oko 11 000 tisuća izbjeglica, koji su po završetku Drugoga svjetskog rata napustili svoj dom pred krvavim progonom komunističko-partizanske vojske Josipa Broza Tita. Rad se temelji ponajviše na izvorima, ali i djelomično objavljenoj građi.

Josip Dukić rođen je 19. ožujka 1968. godine u Košutama pored Trilja. Osmogodišnje školovanje završio je 1982. godine u OŠ Trilj, srednjoškolsko u Splitu 1986. u Srednjoj školi za spremanje svećenika, a Filozofsko-teološki studij 1992. na Teologiji u Splitu afiliranoj Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Za svećenika Splitsko-makarske nadbiskupije zaređen je 28. lipnja 1992. godine. Od 1992. do 1998. vršio je službu župnika u župi Žedno-Arbanija na otoku Čiovu.

U Rimu na Fakultetu crkvene povijesti i kulturnih dobara na Papinskom sveučilištu Gregorijana magistrirao je 2000., a doktorirao 2008. godine. Tema magistarskog i doktorskog rada su starokršćanski natpisi iz Salone. Naslov doktorske radnje glasi: Vita e fede dei cristiani di Salona secondo le iscrizioni. Con catalogo ragionato e commenti. (Život i vjera salonitanskih kršćana prema natpisima. Katalog natpisa i komentari). Za boravka u Rimu, 2004. godine završio je i Vatikansku školu za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku.

Nakon povratka u domovinu preuzeo je službu knjižničara u Nadbiskupskome sjemeništu u Splitu (Paštrićeva knjižnica). Od šk. god. 2005./2006. počeo je predavati honorarno crkvenu povijest na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. Na istom učilištu 2006. zaposlen je i izabran u suradničko zvanje asistenta, 2010. u suradničko zvanje višeg asistenta, 2012. u znanstveno-nastavno zvanje docenta, a 27. listopada 2017. u znanstveno-nastavno zvanje izvanrednog profesora. Na istom fakultetu od 2019. obavlja službu prodekana za znanost.